

Ook aan het einde van het vmbo kan het niveau van de basisvakken verbeterd worden door aanvullende exameneisen. Dit beveelt de Onderwijsraad aan in dit advies. Daarbij houdt de raad terdege rekening met lopende veranderingen in het vmbo en met het karakter van de verschillende leerwegen binnen het vmbo.

Samenvatting

Aanleiding: verhoging niveau basisvakken nodig

Al in het primair onderwijs worden achterstanden in taal en rekenen gesignaleerd. Het gaat hier om een landelijk probleem. Ook in het voortgezet en hoger onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs constateren inspectie en docenten tekorten in taalbeheersing bij (instromende) leerlingen en studenten.

Het onderwijsveld en het kabinet zetten dan ook sterk in op de basale vakken (taal en rekenen). Zo heeft de staatssecretaris onlangs bepaald dat ze de tweede correctie wil verbeteren van centrale examens in het voortgezet onderwijs. Ook wordt aan alle leerlingen in het voortgezet onderwijs als extra diploma-eis gesteld dat het gemiddelde van alle cijfers op het centraal examen voldoende moet zijn. In havo en vwo geldt daarnaast dat een kandidaat voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde maximaal één 5 als eindcijfer (gemiddelde van schoolexamen en centraal examen) mag hebben. De maatregelen beogen leerwinst en verbeterde doorstroom van havo- en vwo-leerlingen naar het hoger onderwijs. De Onderwijsraad beantwoordt in dit advies de vraag van de staatssecretaris of en in hoeverre ook in het vmbo (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs) de eis van maximaal één 5 gesteld moet worden.

Doorstroom met een vmbo-diploma voor verbetering vatbaar

Hoe staat het dan nu met de doorstroom met een vmbo-diploma naar het vervolgonderwijs? Het vmbo is geen eindonderwijs. Het is de bedoeling dat een leerling in elk geval doorleert tot het behalen van de startkwalificatie (mbo 2-niveau, middelbaar beroepsonderwijs). Een diploma basisberoepsgerichte leerweg vmbo geeft toegang tot niveau 2-opleidingen en de overige leerwegen tot niveau 3- en 4-opleidingen van het mbo. Uit onderzoek blijkt echter dat vmbo-leerlingen regelmatig lager geplaatst worden in het mbo dan in de doorstroomregeling vmbo-mbo is bepaald.

De Onderwijsraad heeft het GION gevraagd om de ervaren deficiënties door havo- en mbo-opleidingen in de basisbagage van vmbo'ers te inventariseren. Uit de resultaten blijkt dat door 81% van de mbo-instellingen tekorten in de basisbagage worden geconstateerd bij leerlingen die vanuit de vier verschillende leerwegen instromen. De groep mbo-opleidingen waar kennistekorten worden geconstateerd onderneemt diverse activiteiten om de kennistekorten te repareren of in de toekomst te voorkomen. Een deel van de instellingen geeft wel aan een verbetering in de prestaties te zien, maar ongeveer de helft van de instellingen heeft nog geen indicatie dat de gekozen koers effect heeft.

Leerlingen van de theoretische leerweg/mavo die hun eindexamen hebben gehaald, kunnen doorstromen naar de havo. Van de leerlingen die na het vmbo naar havo-4 zijn gegaan, stroomt 70% onvertraagd door binnen het havo. De vmbo-leerlingen blijken gemiddeld iets lager te scoren op het centraal examen voor Nederlands en wiskunde, maar doen het iets beter bij het centraal examen Engels. Hetzelfde beeld komt terug bij de samengestelde eindcijfers van het examen havo.

Ook in de havo worden tekorten gesignaleerd bij instromende vmbo'ers. Ook de groep havo-opleidingen waar kennistekorten worden geconstateerd, onderneemt diverse activiteiten om de kennistekorten te repareren of voor de toekomst te voorkomen. Veel scholen merken een verbetering in de prestaties. Er is echter vrijwel geen havo-opleiding die aangeeft dat de gekozen activiteit gebaseerd is op de al bewezen werking ervan.

Drie aanbevelingen: diplomasupplement, exameneisen verhogen en een gefaseerde invoering

Hoe kan de basisbagage geborgd worden, zodat een gediplomeerde vmbo'er met succes aan een vervolgopleiding kan beginnen? De Onderwijsraad formuleert drie aanbevelingen.

1 Verbeter de ontvangstmogelijkheden in het vervolgonderwijs door een landelijk format voor het diplomasupplement

Om de overstap van het vmbo naar het vervolgonderwijs te verbeteren is verrijking en standaardisering van extra informatie aan het vervolgonderwijs bij de ontvangst nodig. Een belangrijk instrument hiervoor ziet de raad in de invoering van een zowel naar vorm als inhoud gestandaardiseerd diplomasupplement. Het supplement beslaat bij voorkeur niet meer dan één A4 met twee soorten aanvullende gegevens. Enerzijds gaat het dan om informatie die uit de examenresultaten is te halen, maar nu niet apart wordt weergegeven. Aan de andere kant biedt het supplement ruimte voor weergave van volgens een protocol vastgestelde prestaties op relevante gebieden.

2 Voer de eis ten aanzien van de basisvakken ook in voor het hele vmbo, maar vervang voor de beroepsgerichte leerwegen Engels door het beroepsgerichte programma en borg rekenen buiten de slaag-zakregeling om

De raad acht het verder van groot belang dat de bagage waarover een leerling moet beschikken, geborgd wordt via het afgegeven diploma voortgezet onderwijs. Tevens vindt de raad het wenselijk om vergelijkbare eisen te stellen aan alle kandidaten binnen hetzelfde schooltype, in dit geval alle leerlingen van het voortgezet onderwijs en daarbinnen de vmbo-leerlingen.

Een diploma theoretische leerweg/mavo geeft toegang tot een havo-opleiding, waar de eisen ten aanzien van de basisvakken zijn verscherpt. Leerlingen van de gemengde leerweg stromen minder vaak door naar de havo, maar een groot deel van de leerlingen van de gemengde leerweg en de theoretische leerweg/mavo stroomt door naar niveau 4-opleidingen in het mbo, waar Engels binnenkort voor alle deelnemers verplicht wordt en de aandacht voor taal en rekenen ook toeneemt. Een aanscherping van de eisen ten aanzien van Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde acht de raad voor deze twee leerwegen dan ook op z'n plaats. Voor het vervolgonderwijs van de andere twee leerwegen (basisberoepsgericht en kaderberoepsgericht) geldt dat ook daar de aandacht voor de Nederlandse taal en rekenen groter wordt, alsmede de eisen die er aan gesteld gaan worden. De raad ziet voor deze twee leerwegen dan ook graag dezelfde maatregel ingevoerd, maar dan met het beroepsgerichte programma in plaats van Engels. Dit vanwege de beperktere doorstroomrelevantie van Engels voor deze leerwegen en om meer recht aan het beroepsgerichte karakter van deze leerwegen te doen.

Niet alle vmbo-kandidaten doen examen in wiskunde. Om het rekenniveau te waarborgen stelt de raad voor om een rekentoets in te voeren voor alle leerlingen van de onderbouw. Het rekenniveau dient te worden vastgesteld met een methode-onafhankelijke en extern gevalideerde toets. De resultaten op deze toets dienen dan wel naar het vervolgonderwijs gecommuniceerd te worden via het diplomasupplement, zoals genoemd in de eerste aanbeveling.

3 *Ga uit van een gefaseerde, lerende invoering*

De aanbeveling om ook aan het vmbo aanvullende eisen te stellen ten aanzien van de basisvakken komt tegelijk met een aantal andere wijzigingen, zoals de verankering van de referentieniveaus voor taal en rekenen in de examenprogramma's. De belangrijkste voorwaarde voor een verantwoorde invoering van de genoemde maatregel is dat er voldoende tijd wordt genomen om de examenprogramma's en syllabi waarin de referentieniveaus verwerkt worden te beproeven op haalbaarheid in de praktijk. Te meer omdat de referentieniveaus geformuleerd zijn als ambitieuze doelen om het niveau van taal en rekenen te verhogen. Bovendien moeten leerlingen en docenten vmbo en mbo de tijd krijgen om aan de niveaus te wennen en deze op waarde te leren schatten.

De raad doet daarom de aanbeveling om in ieder geval het diplomasupplement in te voeren waarop de prestaties voor rekenen/wiskunde inzichtelijk kunnen worden gemaakt. Op termijn kan dan de eis van een 5 en een 6 voor Nederlands en Engels of het beroepsgericht programma als minimumresultaat worden ingevoerd. Voorwaarde is dat door het Cito berekende consequenties voor het percentage gezakte kandidaten en voor de nauwkeurigheid van de beslissing of iemand een voldoende of onvoldoende dient te krijgen, nog steeds aanvaardbaar blijven te zijn.